

PŘÍLOHA Č. 2

Historie, zkušenosti a rozšíření rodinných konferencí ve světě

Kolébkou rodinných konferencí je **Nový Zéland**, v jehož společnosti se propojily tradiční maorské způsoby rozhodování s těmi evropskými. Širokého využití konference doznaly po r. 1989 na základě právě přijaté novozélandské charty práv dítěte (The Children, Young Persons and Their Families Act passed in New Zealand in November 1989.) a díky souběhu mnoha dalších okolností v tehdejší společnosti. Přestože, či možná právě proto, že tehdejší štědrý sociální stát byl velmi nákladný, neúměrně mnoho domorodých maorských dětí bylo v péči státu v důsledku problémů spojených se sociálním vyloučením, na němž nese vinu rozšiřování evropské populace na ostrovech od 18. století. Nepříznivá situace vyplývala i z neúnosného počtu soudních řízení případů ohrožených dětí. Tou dobou již zároveň vzrůstalo maorské „obrození“, v němž získávali původní obyvatelé země znovu sílu a touhu převzít svůj život do vlastních rukou.

Rodinu pro Maory představují nejen nejbližší příbuzní, ale též část kmene a kmen jako celek. Tato sociální síť čítá stovky až tisíce lidí, kteří mají vůči sobě pevné vazby a povinnosti. Povědomí každého Maora o svém místě v mozaice se dochovalo dodnes. Při představování říkají své jméno, jméno svého kmene, jména mnoha předků, pojmenovávají svou řeku a svou horu. Pak vzájemně přesně vědí, koho mají před sebou a jak s ním jednat. (Neumannová, J.: *Výlet mezi Maory, za sociálními a zdravotními službami na Novém Zélandu*, odborný časopis Sociální služby, 2011, 13, 2, str. 28)

Důležitá rozhodnutí a obtížné situace se v maorské společnosti řešily vždy na zvláštním, k tomu určeném místě. „Jejich shromaždiště zvané marae, kde řeší všechny důležité věci (a také vítají návštěvníky), je vždy velká dřevěná stavba, jejíž horní trám procházející nad celou hlavní místností symbolizuje páteř, z něj jdou trámy symbolizující žebra. Každá ze čtyř stěn budovy má svůj význam. Představují minulost a všechny předky do dávných pokolení, fyzickou, psychickou a duchovní úroveň života. Když vás do marae přijmou prostřednictvím krásného rituálu, přijímají vás vlastně do útrob svého těla, přijímají i vaše předky a vy můžete do této „své“ marae kdykoli přijít. Marae jsou plné nádherných dřevorezéb, které popisují události z dávné i blízké minulosti – Maorové neměli písemné záznamy, ale ústní a tyto obrazné, jejichž prostřednictvím si informace předávali.“

(Neumannová, J.: *Výlet mezi Maory, za sociálními a zdravotními službami na Novém Zélandu*, odborný časopis Sociální služby, 2011, 13, 2, str. 28)

Období 80. let 20. stol. oprášilo tento pozoruhodný rys maorské společnosti v rámci jejího obrození, které bylo umocněno vzrůstajícím respektem novousedlíků k právu Maorů na sebeurčení. Zároveň silící politický tlak na zeštíhlení státní správy žádal snížení nákladů na náhradní péči o děti. To vše dalo vzniknout unikátní formě sociální práce zvané *rodinné konference*, zprvu využívané pouze v oblasti trestné činnosti mládeže. Tyto konference se však záhy začaly využívat v dalších případech ohrožených dětí a staly se součástí legislativy. Zákon o dětech, mládeži a rodinách z r. 1989 (The Children, Young Persons and Their Families Act 1989) zakotvuje rodinnou konferenci jako pevnou součást péče o ohrožené dítě včetně trestněprávní oblasti u mládeže, která dokonce předchází všem

zásadním soudním rozhodnutím ve věcech péče o dítě. Ohlédnutí po deseti letech přináší pozoruhodné výsledky, jak oceňuje Mike Doolan, bývalý vedoucí týmu sociálních pracovníků odboru pro dítě, mládež a rodinu na Novém Zélandu, státní instituce péče o děti: „Stále znovu jsme fascinováni schopností rodin převzít za své záležitosti odpovědnost. Rodiny dokážou přijít s návrhy řešení situace, které jsou pro dítě bezpečné.“

(Mirsky, 2003, Part one)

Nová praxe též respektuje a zároveň obrovsky posiluje tradiční maorskou kulturu a rodinu, snižuje počet dětí v péči státu stejně jako počet případů řešených soudem. Předchází též zdvojování poskytovaných služeb, které dříve rodiny běžně využívaly nekoordinovaně a mnohonásobně. Novozélandská sociální práce podtrhuje respekt ke kulturnímu prostředí rodiny. Byla přehodnocena praxe odebírání dětí a následná péče o děti ze strany sociálního státu. Dnes se jednoznačně upřednostňuje řešení situace ohrožených dětí v rámci rodinné sítě. Jak popisuje paní Neumannová zážitky ze studijních cest: „Vedoucí týmu sociálních pracovníků CYF dokonce definoval dobrého sociálního pracovníka tak, že vždy najde náhradního rodiče v těchto kruzích – a pokud ne, nedělá svou práci dobře.“ *(Neumannová, J.: Výlet mezi Maory, za sociálními a zdravotními službami na Novém Zélandu, odborný časopis Sociální služby, 2011, 13, 2, str. 28).*

Maorská cesta nás ostatní vede k vlastním kořenům a to je jistě důvodem rychlého rozšíření a obluby rodinných konferencí po celém euro-americkém světě.

(Mirsky, 2003, Part one)

To, co roku 1995 začínalo ve **Spojených státech amerických** jako experiment v pěti městech, se do současné doby rozšířilo do 150 regionů po Státech. **Kanada** uvítala rodinné konference jako nápravu utlačování původního obyvatelstva. „Lidé rádi využijí příležitosti vyjádřit se. Dostávají možnost projednat věci, o kterých by rodina jinak nedokázala mluvit,“ hodnotí rodinné konference Joan Glode z kanadského New Scotland.

(Mirsky, 2003, Part one)

Ve **Velké Británii** na začátku nového tisíciletí byly známy rodinné konference téměř na polovině celého území. I přes takové rozšíření se někteří lidé raději drželi tradičních rolí a moci, jiní odmítali nové věci, lhostejno jaké. Další skupina lidí možná principům RK nerozuměla, či spíše rozumět nechtěla. Svolat RK však mohli výhradně státní sociální pracovníci a rodiny neměly právo o RK žádat.

(Mirsky, 2003, Part one)

Holandsko zprvu přijímalo rodinné konference velice zdrženlivě, sociální pracovníci byli vůči zapojení rodin skeptičtí. Ale ve skutečnosti právě systém péče o ohrožené dítě kladl zavádění RK větší překážky než samotné rodiny. Jádrem problému bylo to, jak vnímala společnost sociální pracovníky, či lépe řečeno, jaký obrázek o sobě vytvářeli. Byli vnímáni jako spasitelé, jako ti, kteří se ve svém povolání rozhodli zachránit druhé. Takto hodnotí situaci Rob van Pagee z Eigen-Kracht Centrale: „Potřebovali jsme rodinám ukázat, že to nejsme my, kteří vás spasí, jste to vy, kdo můžete pomoci sami sobě. V rámci rodinných konferencí se mají sociální pracovníci ujmout toho, v čem jsou dobří, tedy ve facilitaci, ne v rozhodování za druhé.“

(Mirsky, 2003, Part one)

Roku 1997 dorazily RK též do **Finska** v podobě pilotního projektu, na kterém se podílelo 26 městských úřadů a 5 neziskových organizací. Dnes finský model vyniká výraznou orientací na dítě. V případech ohrožených dětí proces RK začíná setkáním, na kterém sociální pracovník navrhne klientům, tedy celé rodině včetně dětí, uspořádání RK. Přítomnost dětí od útlého věku je vnímána jako vhodný a bezpečný způsob, jakým je dítě informováno o dění v rodině. RK zpravidla provázejí dva koordinátoři – jeden pro dospělé a druhý pro děti, zejména pokud se očekává nějaký pokrok u dítěte. Koordinátor se setkává s dítětem a mladým člověkem i bez rodičů, aby získal jeho pohled na věc. Ve Finsku jsou rodinné konference s oblibou používány, dobré výsledky přináší zejm. práce s mladistvými s výchovnými problémy včetně záškoláctví.

(Mirsky, 2003, Part two)

V rozlehlém **švédském okrese Botkyrka** musí účastníci RK ze širší rodiny ledaskdy překonat i tisíc mil, aby pomohli vytvořit plán péče o dítě. Díky RK se většinou daří udržet péči o dítě v rámci rodiny.

Maorské principy RK rezonují s pojetím sociální sítě v **Severním Irsku**. „Rodinné konference v Irsku dobře fungují, protože RK odráží dávnou irskou kulturu. Po staletí totiž vládly Irsku Brehonské zákony (Breohon Laws), na základě kterých může o osiřelém dítěti, vdově, lidech s postižením či o osudu zločince rozhodnout užší rodina či klan. Silné rodinné vazby přetrvávají, hlavně v zemědělských oblastech,“ říká Maria Gribben, metodička rodinných konferencí v okrese Tyron.

(Mirsky, 2003, Part three)

Šestnáctiletému chlapci, který opakovaně slovně napadal učitele, hrozilo vyloučení ze školy. Poslední šancí bylo svolit k rodinné konferenci, kterou dříve odmítnul. Zeptal se koordinátorky paní McCann, jestli se opravdu RK musí uskutečnit, a dostalo se mu odpovědi, že rozhodně nemusí, ale v tom případě bude již ze školy vyloučen. Protože chlapec chtěl skládat zkoušky a pokračovat ve studiu, s RK nakonec souhlasil. Koordinátorka v rámci přípravy zjistila, že se chlapec ostýchá mluvit, že se bojí, jestli najde ta správná slova. Poradila mu napsat si otázky a odpovědi na papír. Byl připraven říct, že se omlouvá, že si je vědom své viny a že učiteli nechtěl doopravdy ublížit. Na samotném setkání však tento „tahák“ nepotřeboval. Díval s zpříma do očí, mluvil srozumitelně. Po konferenci se vrátil zpět do školy a i po dvou měsících se mu v ní dařilo dobře. Paní McCann, koordinátorka projektu konferencí na školách v Severním Irsku, je přesvědčená o tom, že chlapec situaci zvládnul především proto, že místo vykázání z kolektivu se mu dostalo povzbuzení, že to zvládne.

(Mirsky, 2003, Part three)

Michigenská studie sledující 257 nahlášených případů v letech 1996-1998, z nichž 96 prošlo rodinnou konferencí, zjišťuje, že po dvou letech od pořádání RK měly tyto děti méně častý kontakt se systémem sociálně-právní ochrany, méně často se jejich prostředí domova střídalo, pravděpodobnost institucionálního umístění byla nižší a šance na setrvání dítěte v rámci rodiny se zvyšovala.

(Thomas, Berzin, Courville, 2003)

Naopak **švédská studie** probíhající mezi léty 1995 a 1997, srovnávající 97 dětí zainteresovaných do RK se 142 dětmi, o kterých se rozhodovalo běžným způsobem, dochází k závěru, že rodinné konference nemají valný pozitivní vliv na případ dítěte. Případy dětí, které prošly RK, se častěji vracely do kontaktu se systémem péče o ohrožené

děti (z důvodů týrání, avšak ne zanedbávání), byly déle umístěny mimo domov, na druhou stranu zakoušely méně nepříjemné intervence ze strany systému.
(Sundell, Vinnerljung, 2004)

Australská studie snažící se uchopit patnáctiletý vývoj rodinných konferencí v tomto světadíle srovnává mj. přístup k RK své domoviny a Nového Zélandu. Přestože australská praxe z novozélandské koncepce věrně vychází, dospěla k jistým rozdílům. Předně jde o samotné svolání RK. Zatímco Nový Zéland plošně nabízí rodinám RK jako alternativu k soudnímu jednání s přesvědčením, že na tuto alternativu k soudnímu řízení má rodina právo, australští odborníci více zvažují, pro jaké rodiny by byla konference vhodná. Australané také vnímají význam takovýchto setkání více v terapeutickém působení než samotný proces rozhodování. Druhý rozdíl tkví v tom, jakou váhu a dopad mají výstupy RK v obou zemích. Novozélandané rozhodnutí rodiny respektují obdobným způsobem jako soudní verdikt, v Austrálii naproti tomu je třeba „posvěcení“ výstupů odborníky.
(Harris, 2008)

Pojetí rodinných konferencí v **německém Mnichově** je inspirováno prací amerického psychologa Thomase Gordona. Sociální pedagožka Mgr. Eva Novotny-Dunovská pracuje v Ambulante Erziehungshilfe (ambulantní poradna pro výchovu) převážně s rodinami imigrantů a rodinné konference jsou běžnou součástí pomoci rodině. RK se pořádá nejen při méně závažných problémech v rodině, ale též vždy při ukončení ústavní péče. Na setkání jsou pozváni členové široké rodiny, zejména ti, kteří jsou dítěti oporou, dále dítě samotné a zainteresovaní odborníci. Na klienty nehovořící dobře německy je pamatováno v podobě sjednaných tlumočnicků. Samostatné jednání rodiny se uskuteční vždy, když o ně rodina požádá, setkání však není za tímto účelem přesně strukturované. Také odborníci se mohou kdykoli vzdalit a poradit se, jaký další postup zvolit, zda informacím od rodiny věřit apod. Zpravidla se tak děje před konečným vytvořením plánu pomoci. Cílem je podepsání tzv. „Hilfeplan“, plánu pomoci, který vedle plánu péče o dítě zahrnuje také souhlas rodičů s tím, že budou s odborníky spolupracovat a přijímat pomoc. Hlavním úkolem koordinátora na setkání je dbát na nekonfliktní průběh směřující k plodným výsledkům, nabádá účastníky, aby mluvili každý sám za sebe, své názory vyjadřovali v „Ich formě“ – tedy nehodnotili, jak se druhý chová, ale jak já chování druhého vidím a jak se cítím. Pomocí těchto a dalších zásad komunikace dopomáhá koordinátor k demokratickému řešení problémů a dosažení vhodného plánu pomoci dítěti.

Závěrem

Je zřejmé, že praxe rodinných konferencí se v každé zemi mírně liší. V některých státech vychází z původní tradice klanového soudu či procesu rozhodování v rámci komunity jako např. na Novém Zélandu či v Irsku. V jiných zemích jde o úpravu již zavedených případových konferencí, jak o tom svědčí příklad z Německa. RK se využívají na školách, v práci s mládeží či s ohroženými dětmi obecně. Diskuse se stále vede o tom, jakou váhu má plán vytvořený rodinou, zda pouze doplňující, či zda jde o obdobu soudního rozhodnutí. Shoda není ani v otázce, co pomáhá více, zda samotné setkání rodiny, či vytvořený plán.

Rodinné konference otevírají otázky související s naší současnou praxí sociální práce – např. uplatnění moci nad rodinou, míra důvěry a respektu k rodině, kdo má právo o rodině rozhodovat, jak rodinu zplnomocňovat, nakolik má být dítě vtaženo do rozhodování o sobě samém, nakolik jsme ochotni učit se novým metodám atd. Při zavádění rodinných konferencí u nás můžeme vycházet z pozitivní zahraniční zkušenosti.

Použitá literatura a zdroje:

- Neumannová, J.: Výlet mezi Maory, za sociálními a zdravotními službami na Novém Zélandu, odborný časopis Sociální služby, 2011, 13, 2, str. 28
- Mirsky, L.(2003). Family Group Conferencing Worldwide: Part One in a Series International Institute for Restorative Practices, Bethlehem, Pennsylvania
- Mirsky, L.(2003). Family Group Conferencing Worldwide: Part Two in a Series International Institute for Restorative Practices, Bethlehem, Pennsylvania
- Mirsky, L. (2003). Family Group Conferencing Worldwide: Part Three in a Series International Institute for Restorative Practices, Bethlehem, Pennsylvania
- Thomas, K., Berzin, S. & Courville, M. (2003) Research-practice partnerships on the way to understanding outcomes: California's waiver demonstration. Workshop presented at the 2003 Family Group Decision Making Conference and Skills-building, Institutes: Pathways to Partnership, Minneapolis, MN, 5 June 2003 (in: Research Review: Family group decision-making: a promising, practice in need of more programme theory and research, David Crampton, Assistant Professor, Mandel School of Applied Social Sciences, Case Western Reserve University, Cleveland, OH, USA
- Sundell, K. & Vinnerljung, B. (2004) Outcomes of family group conferencing in Sweden: a 3-year follow-up, Child Abuse and Neglect, 28,267–287
- Harris N. (2008) Family group conferencing in Australia 15 years on, Child Abuse Prevention Issues No. 27